

of vlees bijvoorbeeld leiden tot een uitbreiding van de oppervlakte voor industriële teelten, wat niet alleen de landbouwdiversiteit, maar ook de wilde ecosystemen in het gevaar brengt. De bevolking moet meer bewust worden gemaakt van consumptiegedrag dat deze bedreigingen in de hand werkt.

Bovendien is het nodig om de leveranciers te beïnvloeden om biodiversiteitsvriendelijke producten te leveren.

4b.2. Biodiversiteitscriteria in beleidslijnen voor overheidsopdrachten goedkeuren om het verlies van de biodiversiteit te vermijden

Overheden zijn grote consumenten. In Europa geven zij bijvoorbeeld 16% van het bruto nationaal product van de EU uit. Door hun koopkracht te benutten om te kiezen voor goederen en diensten die ook het milieu en de biodiversiteit respecteren, kunnen zij een grote bijdrage leveren aan de duurzame ontwikkeling. Overheden kunnen burgers, bedrijven en organisaties ook tonen hoe ze hun attitudes echt kunnen veranderen door de juiste keuzes te maken bij de consumptie.

Groene overheidsopdrachten kunnen een positieve impact hebben op de biodiversiteit, zowel rechtstreeks als onrechtstreeks. Het gaat hier om activiteiten in de transport- en bouwsector, kantoorapparatuur, recyclebaar papier, biologisch voedsel in bedrijfsrestaurants en activiteiten in ontwikkelingslanden met de steun van de Belgische overheden.

In België werden al initiatieven genomen om beleidslijnen voor groene overheidsopdrachten te gebruiken om goederen te promoten die minder schadelijk zijn voor het milieu (bijvoorbeeld het promoten van het gebruik van houtproducten afkomstig uit duurzaam bosbeheer of het opnemen van milieucriteria (inclusief biodiversiteit) in de aanbestedingsprocedure voor Schone Ontwikkelingsmechanismen en Gezamenlijke Implementatie).

België bereidt een nationaal actieplan over groene overheidsopdrachten voor 2006 voor. In 2006 heeft het Belgische parlement ook een nieuwe wet over overheidsopdrachten gestemd die een aantal mogelijkheden biedt om duurzame criteria (biodiversiteit) te integreren in de procedures voor overheidsopdrachten.

4c) Landbouw

Het belang van de landbouw voor het natuurlijk milieu en voor de biodiversiteit blijkt bijvoorbeeld uit het feit

dat bijna de helft van het grondgebied in België bewerkt wordt voor de landbouw. Landbouw is een activiteit die verder gaat dan de gewone voedselproductie en die natuurlijke rijkdommen zoals bodem en water verbruikt en beïnvloedt. Door de eeuwen heen heeft de landbouw bijgedragen tot de creatie en de instandhouding van een grote verscheidenheid aan landbouwlandschappen (velden, weiden, levende hagen, coulisselandschappen, ...) die vaak belangrijke semi-natuurlijke habitats voor wilde fauna en flora vormen. Bovendien speelt de landbouwsector een multifunctionele rol als voedselproducent, beheerder van de biodiversiteit, motor van de economie in landelijke gebieden, borg voor *behoud in situ* van lokale soorten, variëteiten en inheemse diersoorten. In de laatste decennia hebben de intensifiëring en de specialisatie van de landbouw, en tegelijkertijd de marginalisatie en het ondergebruik van land, geleid tot een aanzienlijk verlies van de biodiversiteit op en rond landbouwgrond. Zo zijn de vogelpopulaties in landbouwgebied de laatste decennia duidelijk afgenomen.

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) was samen met de bredere ontwikkelingsdynamiek van de landbouwsector één van de drijvende krachten voor processen die geleid hebben tot het verlies van de biodiversiteit. De oorsprong van het GLB ligt in het West-Europa van de jaren 1950, met zijn landen die te lijden hadden gehad onder de oorlog, waar de landbouw lamgelegd was en de voedseltoevoer niet gewaarborgd kon worden. De nadruk van het vroege GLB lag op het aanmoedigen van een betere productiviteit in de voedselketen, zodat de consumenten konden rekenen op een stabiele toevoer van betaalbaar voedsel, maar ook op het garanderen van een leefbare landbouwsector in de EU. Het GLB bood landbouwers subsidies en gewaarborgde prijzen aan en gaf hun stimuli om te produceren. Er werd financiële steun verleend voor de herstructurering van de landbouw, bijvoorbeeld door het verlenen van steun voor investeringen in landbouwbedrijven, met het doel te garanderen dat de boerderijen groter werden in omvang en betere beheers- en technologische vaardigheden kregen, zodat ze aangepast waren aan het toenmalige economische en sociale klimaat. Dat beleid steunde het verwijderen van hagen en het droogleggen van watergebieden en zorgde door de intensifiëring voor een toenemende druk op de ecosystemen (grote aanvoer van meststoffen, drooglegging, hogere oogstfrequentie en grotere druk door begrazing).

Maar sinds 1992 werd het GLB aangepast om de behoeften van de biodiversiteit beter te integreren. Het toenemend gebruik van agromilieumaatregelen, goede landbouw-

praktijken, organische landbouw en de ondersteuning van Achtergestelde Gebieden, waren bevorderlijk voor de biodiversiteit van de landbouwgrond. De hervorming van het GLB in 2003 (zie kader hieronder) promoot deze en andere biodiversiteitsbevorderende maatregelen. Maatregelen in het kader van het markt- en inkomstenbeleid, waaronder verplichte cross-compliance, de “single farm payment” (ontkoppeling) en modulering, moeten de biodiversiteit onrechtstreeks bevorderen. Deze maatregelen werden op EU-niveau geïmplementeerd sinds 2005.

Het verminderen van de druk van de landbouw op de biodiversiteit is een grote uitdaging voor Belgische landbouwers, omdat onze landbouw één van de meest intensieve, gespecialiseerde en productieve in Europa is. Bovendien staan landbouwers momenteel voor een echte uitdaging om te zorgen dat hun beroep blijft voortbestaan. Het aantal landbouwers daalt elk jaar omwille van de uitstap uit het beroep, de hoge concurrentiedruk uit de markt, het compenseren van de dalende prijzen door een toename van de bebouwde oppervlakte en de risico's door de overgang naar energetische vegetatie. Tussen 1998 en 2005 hebben 14.134 landbouwbedrijven hun activiteiten stopgezet (21,5 percent van de Belgische landbouwers), maar de totale landbouwoppervlakte neemt slechts lichtjes af (een daling met slechts 0,4 percent). De gemiddelde oppervlakte per landbouwbedrijf neemt dus toe (FOD Economie – Directoraat-generaal Statistiek België, landbouwtelling 1998 en 2005²³).

● VBD-instrument

In 2000 werd een Meerjarenwerkprogramma over de Agrobiodiversiteit goedgekeurd (VBD-besluit V/5). Het werkprogramma concentreert zich op het evalueren van de status en de trends voor de agrobiodiversiteit in de wereld en besteedt aandacht aan het identificeren en promoten van praktijken, technologieën, beleidslijnen en stimuli voor adaptief beheer. Bovendien wordt het behoud en het duurzame gebruik van genetische rijkdommen gepromoot die een reële of potentiële waarde hebben voor het voedsel en de landbouw. Het werkprogramma legt de nadruk op diverse technische aspecten van nieuwe technologieën, zoals het “Genetic Use of Restriction Technologies” (GURT), en de potentiële gevolgen van deze technologieën voor de agrobiodiversiteit, bioveiligheid, landbouw en economie. Het omvat ook multifunctionele initiatieven, het Internationaal Initiatief voor het Behoud en het Duurzaam Gebruik van Bestuivers

en een Internationaal Initiatief voor het Behoud en Duurzaam Gebruik van Bodembiodiversiteit. Het programma ondersteunt ook het Internationaal Verdrag inzake Plantgenetische Hulpbronnen voor Voeding en Landbouw dat door België werd ondertekend in 2002 (VBD-besluit VI/6) en werkt ermee samen.

● Huidig Europees landbouwbeleid

In juni 2003 keurden de landbouwministers van de EU een fundamentele hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) goed. Het nieuwe GLB is meer gericht op de eisen van de consumenten en de belastingbetalers en geeft de EU-landbouwers de vrijheid om te produceren wat de markt wil. De meeste subsidies worden uitbetaald onafhankelijk van het productievolume. Om een verwaarlozing van de productie te voorkomen, kunnen de Lidstaten opteren om onder duidelijk omschreven voorwaarden een beperkte link in stand te houden tussen subsidies en productie. Deze nieuwe “single farm payments” voor EU-landbouwers zijn onafhankelijk van de productie, maar zijn wel afhankelijk van het respecteren van de normen op het vlak van milieu, voedselveiligheid, gezondheid van plant en dier en dierenwelzijn, en van de eisen om de goede landbouw- en milieutoestand van alle landbouwgrond in stand te houden (“cross-compliance”).

● Andere belangrijke elementen van het hervormde GLB

- Versterkt beleid voor de plattelandsontwikkeling met meer EU-geld, nieuwe maatregelen om het milieu, de kwaliteit en het dierenwelzijn te promoten en om landbouwers te helpen om vanaf 2005 te voldoen aan de EU-productienormen,
- Beperking van rechtstreekse betalingen (“modulering”) voor grotere landbouwbedrijven om het nieuwe beleid voor de ontwikkeling van landelijke gebieden te financieren,
- Mechanisme voor financiële discipline om te garanderen dat het landbouwbudget dat werd vastgelegd tot 2013 niet wordt overschreden;
- Herzieningen van het marktbeleid van het GLB: sectoren melk, graangewassen, rijst, noten, zetmeelaardappelen, droog veevoeder.

²³ http://statbel.fgov.be/pub/home_fr.asp#5

Operationele doelstellingen

4c.1 Beter rekening houden met biodiversiteit bij cross-compliance criteria

Tijdens de tussentijdse evaluatie van het GLB in 2002 werd beslist dat de “whole-farm” betalingen door het GLB ondersteund moeten worden door een verplichte set cross-compliance vereisten. Deze omvatten de normen voor milieu, voedselveiligheid, diergezondheid en dierenwelzijn. Landbouwers moeten een minimum aan milieunormen naleven en moeten de landbouwgrond in goede landbouw- en milieutoestand houden om in aanmerking te komen voor de volledige toekenning van de rechtstreekse GLB-betalingen. Het GLB legt een basis-kader van minimale cross-compliance criteria op. Als Lidstaat beschikt België slechts over een bepaalde vrijheid bij het definiëren van zijn minimumvereisten voor goede landbouw- en milieutoestand.

De milieucriteria voor cross-compliance hebben betrekking op de bescherming van wilde soorten en het behoud van habitats door ecologisch beheerde Natura 2000-gebieden, de bescherming van de bodem bij het verspreiden van rioolslib, de bescherming van grondwater en de bescherming van water tegen vervuiling veroorzaakt door nitraten afkomstig uit de landbouw. Deze cross-compliance criteria zijn gebaseerd op artikels uit specifieke Europese richtlijnen, zoals de Habitatrichtlijn 92/43/EEG en de Richtlijn betreffende het Behoud van de Vogelstand 79/405/EEG. De eisen voor de goede landbouw- en milieutoestand omvatten de bescherming van permanente weiden en maatregelen om een minimaal onderhoudsniveau te garanderen en te voorkomen dat de habitats achteruitgaan.

Deze operationele doelstelling streeft ernaar de zorg voor de biodiversiteit beter te integreren in de cross-compliance criteria die worden toegepast in België en om deze te harmoniseren. Dit kan gerealiseerd worden door de specifieke vereisten die worden opgelegd door cross-compliance te versterken, o.a. door meer elementen uit de bestaande milieuwetgeving over te nemen (bv. met betrekking tot de bescherming van rivieroeveren en het respecteren van het wegooppervlak) en door nieuwe voorschriften op te leggen die bevorderlijk zijn voor de ontwikkeling van de natuur (bv. lokalisatie van belang van braakliggend land, onderhoud van “reversing areas” om natuurlijke elementen te beschermen).

4c.2 De rol van landbouwers als actoren van biodiversiteit verbeteren en aanmoedigen

De rol van landbouwers als actoren bij de bescherming van de biodiversiteit door de implementatie van goede landbouwpraktijken en technologieën moet worden aangemoedigd. Landbouwers spelen een cruciale rol in agro-ecosystemen om het milieu, de biodiversiteit, de natuurlijke rijkdommen, de bodem en de genetische diversiteit (vb. gewasrotatie, biologische landbouw en het uit productie nemen van kleine percelen) te beschermen en te verbeteren en het landschap en het platteland (vb. instandhouding van open omgevingen, beheer van lineaire en kleine landschapskenmerken, ecologische compensatiegebieden*) in stand te houden. In diverse gebieden kunnen semi-natuurlijke habitats alleen beschermd worden indien gepaste landbouwactiviteiten worden verder gezet.

Naast het principe dat landbouwers een minimumniveau aan milieunormen (cross-compliance) moeten naleven als voorwaarde voor de volledige toekenning van de rechtstreekse betalingen door het GLB, biedt het GLB financiële stimuli die men “agromilieumaatregelen” noemt in het kader van het beleid voor plattelandsontwikkeling (zie ook 4c4). Deze maatregelen ondersteunen speciaal ontwikkelde landbouwpraktijken die verder gaan dan het basisniveau van de “goede landbouwpraktijk²⁴ (GLP) en die helpen om het milieu te beschermen en het platteland in stand te houden.

Landbouwers die zich ertoe verbinden om voor een periode van minimaal vijf jaar milieuvriendelijke landbouwtechnieken toe te passen die verder gaan dan de gebruikelijke goede landbouwpraktijk, krijgen in ruil een vergoeding voor de extra kosten en het inkomensverlies tengevolge van de gewijzigde landbouwpraktijken. Voorbeelden van engagement dat wordt gedekt door regionale agrolandbouwschema's zijn: milieugunstige uitbreiding van de landbouw; beheer van weidesystemen met lage intensiteit; geïntegreerd landbouwbeheer en organische landbouw; behoud van landschappen en historische kenmerken zoals hagen, sloten en bossen; behoud van waardevolle habitats en hun bijbehorende biodiversiteit.

²⁴ Goede Landbouwpraktijk stemt overeen met het soort landbouw dat een billijke landbouwer zou toepassen in de streek in kwestie. Dit houdt in dat minimaal de EU- en nationale landbouwwetgeving wordt nageleefd. GLP houdt bijvoorbeeld in dat de vereisten van de Nitraatrichtlijn worden nageleefd en dat producten die planten beschermen worden gebruikt.

Deze operationele doelstelling vult de vorige aan door te streven naar de ontwikkeling van duidelijk en gedetailleerd advies over wat landbouwers precies moeten doen om cross-compliance criteria en agromilieumaatregelen te implementeren. Dit kan bijvoorbeeld worden gerealiseerd door de opstelling van richtlijnen die helpen om informatie op een gemakkelijke en begrijpelijke manier over te brengen, aangezien de formulering van de GLB-hervorming tamelijk complex is. Een ononderbroken geschikte opleiding en informatie gericht op landbouwers, landbouwaannemers, landbouwadviseurs en leraren van landbouwscholen zijn van cruciaal belang. Handleidingen, workshops, conferenties, publicaties en informatiecampagnes kunnen bijvoorbeeld volgende onderwerpen behandelen: beste praktijken voor bodembeheer, impact van pesticiden op wilde fauna, het uit gebruik nemen van stukken grond en het gepast beheer ervan, het belang van het behoud van opvallende inheemse bomen en andere kleine landschapselementen in landbouwgebied, de bescherming van broedende dieren en nesten in weiden en velden, de bescherming van vijvers en rivieren tegen vervuiling door mest, ...

4c.3 Landbouwdiversificatie promoten

Landbouwdiversificatie kan worden gedefinieerd als alle lucratieve activiteiten van landbouwers buiten hun kernactiviteiten in de landbouw, m.a.w. buiten de productiegebieden. Deze operationele doelstelling streeft ernaar om landbouwdiversificatie aan te moedigen die de biodiversiteit bevordert en om creatief onderzoek naar nieuwe diversificatiemogelijkheden te ondersteunen die het behoud van de lokale biodiversiteit, inclusief traditionele variëteiten, kan stimuleren. Het systeem van adviesraden kan de landbouwers die geïnteresseerd zijn in diversificatie begeleiden. Diversificatie wordt gepromoot in het Beleid voor Plattelandsontwikkeling en kan verder gepromoot worden door de Regionale Plannen voor Plattelandsontwikkeling.

Landbouwdiversificatie kan inspelen op de vraag naar gevarieerde kwaliteitsproducten en naar landelijke recreatieactiviteiten en tegelijkertijd de interesse van de bevolking voor het behoud van de biodiversiteit opwekken. Het kan de toegevoegde waarde van een product en de rendabiliteit van de boerderij opdrijven en kan het imago van de landbouw verbeteren. Het kan ook een creatieve oplossing zijn om te proberen in te spelen op de sanitaire beperkingen van de lokale productie, om de interesse van consumenten te promoten en om een toegang van de producten tot de markt te garanderen..

Voorbeelden van dergelijke diversificatieactiviteiten in landelijke gebieden zijn: (i) meewerken aan het beheer van natuureservaten, (ii) de ontwikkeling van landbouw- en natuurtoerisme dat de interesse van het publiek voor het behoud van de biodiversiteit opwekt, (iii) biologische productie van groenten en fruit of biologisch gekweekte kippen, (iv) lokale productie zoals hoevekaas, oude fruit- en groentesoorten, slakken, en (v) andere initiatieven die de standaardisering van de landbouwproductie beperken.

4c.4 De integratie van biodiversiteit in plattelandsontwikkeling promoten

Landbouw- en milieubeleid moeten landbouwers bijkomende signalen geven om te garanderen dat milieuvriendelijke landbouwpraktijken in voldoende mate worden toegepast. In 1999 werd een nieuw beleid voor plattelandsontwikkeling geïntroduceerd als tweede pijler van het GLB. Deze tweede pijler van het GLB streeft ernaar het markt- en inkomensbeleid ('eerste pijler') te koppelen aan rechtstreekse financiële steun aan landbouwers teneinde de plattelandsstructuren te beïnvloeden. In zijn herziene versie voor de periode 2007-2013 omvat het Beleid voor Plattelandsontwikkeling belangrijke maatregelen die biodiversiteitsvriendelijk zijn, bv. agromilieumaatregelen, compensatieplannen in Natura 2000-sites, hulp bij ecologisch bosbeheer, ... Ze moeten worden gepland door een nationaal (regionaal) plan voor plattelandsontwikkeling en kunnen gefinancierd worden door de EU. Deze maatregelen kunnen een nuttig financieel hulpmiddel zijn voor landbouwers die geconfronteerd worden met inkomensverlies bij de naleving van de gestelde voorschriften.

Een prioriteit van deze Strategie bestaat er bijgevolg in om de biodiversiteitsaspecten beter te integreren in de huidige en toekomstige plannen voor plattelandsontwikkeling. In het bijzonder de herziening van de plannen voor plattelandsontwikkeling voor de periode 2007-2013 zal een gelegenheid bij uitstek zijn om de integratie van biodiversiteit in deze plannen te stroomlijnen op Belgisch niveau.

Bovendien moeten de beleidslijnen voor natuurbehoud en plattelandsontwikkeling rekening houden met de beloften van de Resolutie van Kiev inzake biodiversiteit (2003) die voorziet in (i) de identificatie van alle gebieden met grote natuurwaarde in landbouwecosystemen in de pan-Europese regio op basis van gemeenschappelijke criteria en in (ii) hun biodiversiteitsvriendelijk beheer door middel van gepaste maatregelen (bv. instrumenten voor plattelandsontwikkeling). De aanwijzing van gebieden met

grote natuurwaarde en de integratie van ad hoc beschermingshulpmiddelen moeten volledig worden geïmplementeerd in de Plannen voor Plattelandsontwikkeling.

4c.5 Duurzaam gebruik van genetische rijkdommen voor voeding en landbouw promoten

De langdurige landbouwactiviteiten van de mens hebben in de loop van de geschiedenis bijgedragen tot de creatie van een uitgebreid biodiversiteitsgamma. Door de economische druk en de intensieve verstedelijking vond er sinds de jaren 50 echter een drastische genetische erosie van oude natuurrassen en cultivars plaats, waardoor acties voor het verzamelen, evalueren en behouden dringend nodig zijn. Uit gegevens blijkt dat ongeveer 50 procent van de belangrijkste rassen in de veeteelt (runderen, varkens, schapen, geiten en kippen) in de 15 oorspronkelijke EU-landen ofwel uitgestorven zijn, ofwel in gevaar zijn of een kritieke status hebben (EMA, 2006).

Biologische en genetische diversiteit in de landbouw zijn essentieel voor de duurzame ontwikkeling van de landbouwproductie en van plattelandsgebieden. Landbouwgebieden die arm zijn aan genetische diversificatie worden inderdaad meer bedreigd door de druk op het milieu en door rampen. Daarnaast bevat genetisch gediversifieerd voedsel een grotere variëteit aan voedingsstoffen die nuttig zijn voor een goede algemene gezondheid en weerstand tegen ziekten. De nodige maatregelen moeten worden getroffen om het volledige potentieel van deze biodiversiteit te verzamelen, te behouden, in kaart te brengen en op een duurzame manier te gebruiken, teneinde de algemene doelstellingen van het GLB te promoten. Het behoud en het duurzame gebruik van genetische rijkdommen in de landbouw is een van de doelstellingen van het VBD. Het is een belangrijke doelstelling van het Wereldactieplan voor het behoud en duurzame gebruik van plantgenetische hulpbronnen voor voeding en landbouw van het FAO en een belangrijk onderwerp van het Internationaal Verdrag inzake Plantgenetische Hulpbronnen voor Voeding en Landbouw.

Gecoördineerde acties op Belgisch niveau (ook op regionaal niveau) moeten worden georganiseerd voor een betere en veilige strategie voor het behoud van de genetische diversiteit die cruciaal is voor de voeding en de landbouw. Het behoud van genetische diversiteit in de landbouw moet worden gerealiseerd door *behoud in situ* van lokale soorten, inheemse dierenrassen en bacteriologische levensvormen met een reële of potentiële waarde. Er moeten ook acties worden ondernomen om

de ontwikkeling te verbeteren van adequate genenbanken die nuttig zijn voor het *behoud ex situ* van genetische rijkdommen voor voeding en landbouw. Dergelijk behoud vereist een adequaat systeem van economische en sociale stimuli, gecombineerd met een groeiend bewustzijn bij de consument. Bij de agromilieumaatregelen houden de regio's rekening met het behoud van rassen en variëteiten. De lopende initiatieven hebben o.a. betrekking op de oprichting van privéboomgaarden, op de bescherming van gevogelte en op een programma om het fokken van 'Blanc-Bleu mixte' runderen en "mouton ardennais roux" in Wallonië (behoud *in situ*) en de oprichting van cryobanken voor het fokken van herkauwers in Wallonië (behoud *ex situ*) aan te moedigen.

Een specifieke nationale strategie gericht op het beheer van de landbouw biodiversiteit moet in de eerste plaats worden ontwikkeld voor het coördineren van de diverse acties die reeds aan de gang zijn en voor het promoten van nieuwe initiatieven. Alle acties zullen bijdragen tot de implementatie van het 'mondiale actieplan voor het behoud en duurzaam gebruik van genetisch plantenmateriaal voor voedsel en landbouw' (PGRFA) van de FAO en het Internationaal Verdrag inzake Plantgenetische Hulpbronnen voor Voeding en Landbouw dat duidelijk vermeldt de uitvoering van een nationale strategie en een nationale inventaris van plantgenetische hulpbronnen voor landbouw.

Verder moet het beleid voor volksgezondheid en voedselveiligheid en hun wetenschappelijke organen ook meer rekening houden met het belang van biodiversiteit voor de voeding.

4c.6 De impact van pesticiden op de biodiversiteit beperken

Pesticiden worden gebruikt om organismen te bestrijden die als schadelijk voor gewassen worden beschouwd. Bijgevolg hebben pesticiden een nadelige invloed op de biodiversiteit. Het is echter mogelijk om de impact van pesticiden op de biodiversiteit te beperken door hun impact op niet-doel-organismen te verminderen. Indien ze correct worden toegepast, kan een gamma van maatregelen bijdragen tot het beperken van deze gevolgen. Deze maatregelen hebben te maken met de keuze van de pesticiden of met de manier waarop ze worden verspreid in de omgeving (bv. biologische landbouw, geïntegreerde landbouw, biologische controle, verbod op pesticiden met gevolgen op lange termijn voor de dichtheid en de diversiteit van niet-doelsoorten; toepassing van maat-

regelen om de risico's te beperken, bv. bufferzones om waterorganismen te beschermen).

Een aantal initiatieven die bijdragen tot de beperking van de impact van pesticiden op niet-doelorganismen lopen nu al of zullen in de nabije toekomst ontwikkeld worden. Het gaat om volgende initiatieven:

1. Alle erkende pesticiden zullen tegen eind 2012 opnieuw geëvalueerd worden conform de EU-wetgeving;
2. Het principe van de vergelijkende evaluatie en vervanging zal worden opgenomen in de wetgeving inzake pesticiden, conform het verwachte voorstel van de Europese Commissie (zal naar verwachting operationeel worden in 2008 of 2009);
3. Het programma inzake de beperking van pesticiden dat in 2005 werd goedgekeurd door de Federale Overheid streeft ernaar de nadelige impact van pesticiden tussen 2001 en 2010 met 25% te verminderen voor de pesticiden die gebruikt worden in de landbouw, en met 50% voor de andere. Dit programma voorziet in de oprichting van speciale werkgroepen die de mogelijkheid onderzoeken om de impact van pesticiden op bepaalde gewassen of groepen gewassen (bv. aardappelen of granen) te beperken; de verplichting op een gebruiksvergunning voor alle professionele pesticiden, en de opsplitsing van de vergunning voor pesticiden voor professioneel gebruik enerzijds, en voor amateurgebruik anderzijds. In de loop van 2007 zullen aanpassingen aan het eerste programma onderzocht worden, voorzover noodzakelijk.
4. Adequate indicatoren (rekening houdend met zowel gezondheids- als milieuaspecten) zullen worden gedefinieerd en zullen worden gebruikt om de gevolgen van pesticiden op de biodiversiteit op te volgen. Ondanks alle inspanningen die tot nu toe werden geleverd om de impact van pesticiden op de biodiversiteit te verminderen, blijft het toch uiterst moeilijk om de vooruitgang te evalueren die werd geboekt bij de bescherming van de biodiversiteit. Dit is te wijten aan het gebrek aan beschikbare indicatoren.

In het kader van de bijwerking van de Europese Biodiversiteitsstrategie moet België daarom streven naar het opstellen van een lijst met indicatoren die specifiek de problemen behandelt die door pesticiden veroorzaakt worden.

Indicatoren die ontwikkeld worden in het kader van de opvolging van het programma om pesticiden te beperken in België, moeten er uitdrukkelijk naar streven om de ver-

mindering van het risico met 25% en met 50% te meten in elk van de gebieden waarop ze betrekking hebben. Zo heeft de PRIBEL indicator (Pesticide Risico Index België) bijvoorbeeld betrekking op consumenten, landbouwers, vogels, bijen, waterorganismen, aardwormen en grondwater. De doelstelling voor het beperken van het risico moet worden gerealiseerd door een effectieve vermindering van het risico met 25% en 50% te meten voor de biodiversiteitsgerelateerde categorieën (bv. vogels, bijen, waterorganismen en aardwormen).

4c.7 Voorkomen dat gekweekte GGO's leiden tot achteruitgang, verdringing of genetische contaminatie van lokale landbouwvariëteiten en bijbehorende wilde flora en voorkomen dat ze de omliggende wilde biodiversiteit negatief beïnvloeden

Het gebruik van genetisch gewijzigde organismen (GGO's) in de landbouw voor voedsel of voedingsgewassen en vooral hun vrijgave in het milieu zijn kwesties die steeds belangrijker worden. Het belang ervan neemt toe samen met de technologische vooruitgang die wordt geboekt in deze sector, aangezien ze een negatieve impact kunnen hebben op de biodiversiteit en het milieu. Er bestaat een risico dat geïntroduceerde genen vrijkomen in de omgeving (vooral via pollen), waardoor het genetische materiaal van lokale landbouwvariëteiten of bijbehorende wilde flora besmet kan raken. Dit kan nadelig zijn, bv. als de nieuw geïntroduceerde genen (transgenen), bedoeld voor landbouwdoeleinden, negatieve gevolgen hebben wanneer ze terechtkomen in de wilde natuur. Aangezien de transgene eigenschappen vaak tot doel hebben de groei van geteelde planten of de groei in nadelige milieuomstandigheden te versnellen, kan kruisbestuiving er soms toe leiden dat de wilde getransformeerde planten zich invasief gaan gedragen. Afhankelijk van de nieuwe eigenschappen die worden verleend door de transgenen, moet de invloed van de transgene planten op diverse componenten van de biodiversiteit zorgvuldig geëvalueerd worden, aangezien deze representatief zijn voor de diverse functies van het ecosysteem, niet alleen in het landbouwecosysteem op zich, maar ook in de bijbehorende wilde land- en waterecosystemen in de omgeving.

Er bestaat ook een risico van verdringing van lokaal aangepaste landbouwvariëteiten door genetische gemanipuleerde gestandaardiseerde gecultiveerde variëteiten, vooral om economische en marketingredenen en als grote monoculturen, wat zou ingaan tegen doelstellingen 4.c.2. tot en met 4.c.5 en doelstelling 5.8.

Aangezien genetisch gemanipuleerde variëteiten vaak het voorwerp zijn van patenten die in handen zijn van multinationals, moet men bovendien alles in het werk stellen om te vermijden dat hun vrijgave in de omgeving de traditionele landbouwpraktijken zou wijzigen, en aldus doelstellingen 5.10 en 6 zou tegenwerken.

We moeten ook voorkomen dat marketing, economische machten en consumptiegewoonten wilde ecosystemen bedreigen en contamineren. De bevolking moet op grote schaal bewust worden gemaakt van het consumptiegedrag dat deze bedreigingen in de hand werkt (zie doelstelling. 4.g.1).

Anderzijds worden genetisch gemanipuleerde planten ontwikkeld voor industriële doeleinden (voor de productie van geneesmiddelen, bioplastics en andere biomaterialen) en nemen industriële teelten de plaats in die vroeger werd gebruikt voor voedingsgewassen. Ook hier is het uiterst belangrijk om de ecologische gevolgen van de verspreiding van deze transgenen, evenals de ethische en sociale gevolgen, zorgvuldig op te volgen en moeten er beslissingen worden genomen om een negatieve impact te vermijden.

Sommige genetisch gemanipuleerde teelten zijn resistent tegen herbiciden of insecticiden. Het gebruik van deze planten kan leiden tot aanpassingen van de landbouwpraktijken (een wijziging in de hoeveelheid en de soorten herbiciden/insecticiden die gebruikt worden) die een rechtstreekse impact hebben op het milieu en op de biodiversiteit in het bijzonder.

Teneinde de bovenvermelde operationele doelstelling te realiseren, zijn individuele casestudies nodig over de milieurisico's voor de biodiversiteit en over de socio-economische overwegingen bij de invoering van GGO-culturen in België. Dergelijke studies zouden een wetenschappelijke achtergrond leveren om besprekingen te bevorderen tussen de regionale en federale overheden en tussen de diverse stakeholders in België bij het nemen van beslissingen over de import en/of de cultuur van GGO's.

Tot slot moeten dergelijke studies over de milieu-impact en de socio-economische gevolgen ook gebaseerd zijn op een grondige kennis van de bestaande agrobiodiversiteit van ons land. Het opstellen van volledige "levende" (aanpasbare) catalogi over de agrobiodiversiteit moet dus worden aangemoedigd.

4c.8 Garanderen dat de productie van planten voor hernieuwbare energie geen negatieve invloed heeft op de biodiversiteit

Het is de bedoeling dat biomassa* en biobrandstoffen* zullen voorzien in een steeds toenemend aandeel van de toekomstige behoeften van de EU op het vlak van transport en verwarming. De EU ondersteunt biobrandstoffen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, de decarbonisatie van transportbrandstoffen op te drijven, de leveringsbronnen voor brandstoffen te diversifiëren, kansen op nieuwe inkomsten te bieden in plattelandsgebieden en op lange termijn alternatieven te ontwikkelen voor fossiele brandstoffen.

In 2003 definieerde de Biobrandstofrichtlijn inzake de promotie van het gebruik van biobrandstoffen en andere hernieuwbare brandstoffen voor transportdoeleinden een aantal indicatieve doelen voor de Lidstaten.

In december 2005 keurde de Europese Commissie een actieplan goed om het gebruik van energie uit bosbouw, landbouw en afvalmateriaal op te drijven.

De Europese Unie streeft ernaar om tegen 2010 een aandeel van 5,75% voor biobrandstoffen in het transport te realiseren. Om dit doel te realiseren, heeft de Europese Commissie een EU-strategie voor Biobrandstoffen goedgekeurd.

In het kader van het GLB vergemakkelijkt de loskoppeling van de inkomstensteun van de productie die in 2003 werd ingevoerd door het herziene GLB, de levering van energiegewassen. Vooral gewassen die alleen in aanmerking kwamen voor rechtstreekse betalingen in het kader van het niet-voedingsregime op braakliggende gebieden, kunnen nu zonder verlies van de inkomenssteun om het even waar geteeld worden.

Conform het Beleid voor Plattelandsontwikkeling kunnen investeringen op of in de buurt van landbouwbedrijven, bv. in de verwerking van biomassa, evenals de mobilisatie van niet-gebruikte biomassa door boseigenaars, ook ondersteund worden. De Commissie heeft strategische EU-richtlijnen voor plattelandsontwikkeling voorgesteld waarbij de nadruk ligt op hernieuwbare energie, inclusief biobrandstoffen.. De Commissie stelt ook voor dat een ad hoc groep de mogelijkheden van biomassa en biobrandstoffen binnen de nationale programma's voor plattelandsontwikkeling onderzoekt.

Volgens de planning zullen bio-energieën afgeleid van landbouwgewassen de komende jaren aan belang winnen. De gevolgen van biobrandstofgewassen op de biodiversiteit zijn nog niet gekend. Het is echter duidelijk dat de groeiende oppervlakte die wordt gebruikt voor energiegewassen een invloed zal hebben op de biodiversiteit. Bovendien heeft een intensieve productie van elke vorm van biomassa ernstige negatieve gevolgen op de biodiversiteit door het gebruik van meststoffen, pesticiden, monocultuur en ontbossing.

Daarom is het nodig om de gevolgen van deze gewassen op de biodiversiteit te controleren, op te volgen en te evalueren en zorgvuldig te overwegen hoe het beleid het gebruik van biomassa en biobrandstoffen best kan opdrijven zonder de biodiversiteit te schaden. De implementatie van het EU-actieplan Biomassa moet daarom oog hebben voor de biodiversiteit bij de evaluaties om de ecologische duurzaamheid van de productie van biomassa te garanderen.

Tropische landen zijn duidelijk bevoordeeld, toch bij de productie van bio-ethanol. Gewassen met een grote impact op het milieu, zoals palmolie of suikerriet, worden al in grote hoeveelheden geïmporteerd in de EU om te voldoen aan de toenemende vraag naar biomassa en biobrandstoffen. Dit mag niet leiden tot een onaanvaardbare druk op de biodiversiteit en de voedselproductie in de exporterende landen. Dit is niet enkel een probleem voor de biobrandstoffen, maar deze zullen de druk wel doen toenemen.

4d) Visserij in de zee- en de binnenwateren

De zeewateren

België heeft een beperkte kustlijn en de Belgische beroepszeevervisserij is relatief klein. Belgische schepen brengen slechts 1% van het totale visbestand aan wal van de landen die grenzen aan de Noordzee. Belgische vissers brengen jaarlijks ongeveer 30.000 ton vis²⁵ (meestal platvis en kabeljauw) aan wal. Andere mariene producten (garnalen en oesters) en de productie door aquacultuur* in zee- en binnenwateren zijn beperkt. Toch wordt de mariene biodiversiteit sterk bedreigd in onze kustzone en epicontinentale zee, waar directe en indirecte verstoringen geconcentreerd zijn. Twee belangrijke bedreigingen zijn de overexploitatie van de mariene rijkdommen en de schadelijke effecten van bepaalde vismethoden (zoals sleepnetten) op de zeebodem, niet alleen door Belgische vissers, maar ook door vissersboten van andere landen

die actief zijn in België. Ondanks de creatie van diverse internationale instrumenten om de visserij en de impact ervan op het milieu te reglementeren, is de druk op het mariene ecosysteem en de vispopulaties de voorbije tien jaar drastisch toegenomen. Zowel professionele vissers als vrijetijdsvissers zijn actief op zee.

Visserij en aquacultuur in de Noordzee zijn geregeld in de Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) van de EU dat in 1983 werd opgesteld en later werd herzien in 1992 en 2002. Het GVB houdt rekening met de biologische, economische en sociale dimensie van de visserij. Het GVB behandelt vier belangrijke domeinen die te maken hebben met (1) het behoud van het visbestand (zoals het bepalen van de totale toegestane vangsten (TAC's of "total allowable catches") van zeevis die per jaar veilig kan worden gevangen om te zorgen dat het visbestand zich kan vernieuwen), (2) structuren (zoals schepen, haveninfrastructuur en visverwerkende bedrijven), (3) de gemeenschappelijke organisatie van de markt en (4) een extern visserijbeleid dat visserijovereenkomsten omvat met landen die geen lid zijn van de Unie en onderhandelingen in internationale organisaties.

De Europese Mariene Strategie inzake de bescherming en het behoud van het mariene milieu (verwacht in 2005) heeft vier doelstellingen: (1) de kwaliteit van het mariene milieu beschermen, behouden en verbeteren; (2) pollutie elimineren; (3) het gebruik van mariene diensten en goederen en andere activiteiten in mariene gebieden die een negatieve invloed (kunnen) hebben op de status van het mariene milieu onder controle houden; (4) de principes van goed bestuur toepassen, zowel binnen Europa als wereldwijd.

Een belangrijk nationaal instrument is de Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België. Dit instrument voorziet de identificatie en aanwijzing van beschermde mariene gebieden (in toepassing van o.a. de EU-Vogel- en Habitatrichtlijn). In het kader van OSPAR wordt ook gewerkt aan maatregelen voor beschermde mariene gebieden en bedreigde en afnemende soorten. Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan maatregelen voor beschermde mariene gebieden die binnenkort zullen worden gepubliceerd. Beheersmaatregelen voor alle relevante sectoren maken deel uit van de te publiceren instrumenten en de noodzakelijke conflictanalyse werd uitgevoerd met al deze sectoren, inclusief de visserij.

²⁵ Uit het Earth Trends Country Profile (<http://earthtrends.wri.org>)